

Барінова Діана Семенівна,
завідувач сектору досліджень Східного регіону в м. Харкові, центру регіональних досліджень,
Національний інститут стратегічних досліджень,
аспірантка кафедри управління та адміністрування ННІ “Каразінська школа бізнесу”,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
м. Харків
ORCID 0000-0003-0415-8289;

Нестеренко Віктор Вікторович,
головний консультант сектору досліджень Східного регіону в м. Харкові,
центру регіональних досліджень, Національний інститут стратегічних досліджень,
м. Харків
ORCID 0000-0002-3150-803X

УДК 353.5

doi: 10.34213/ap.20.02.12

ПЕРЕРОЗПОДІЛ ФУНКЦІЙ ТА ПОВНОВАЖЕНЬ МІЖ МІСЦЕВИМ ТА СУБРЕГІОНАЛЬНИМ РІВНЯМИ ВЛАДИ ПРИ УТВОРЕННІ УКРУПНЕНИХ РАЙОНІВ

Розглянуто питання ефективності розподілу функцій і повноважень між суб'єктами влади субрегіонального та базового рівня в умовах децентралізації, реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Проаналізовано діяльність органів виконавчої влади та місцевого самоврядування базового й районного рівнів на прикладі роботи Коломацької селищної ради, Коломацької районної ради та Коломацької районної державної адміністрації Харківської області щодо практики втілення децентралізації протягом 2017–2020 рр. Зроблено висновок, що більшість повноважень та функцій, які до реформи знаходилися на субрегіональному рівні, доцільно передати на базовий рівень адміністративно-територіальний устрою (рівень громад), а на субрегіональному рівні залишити виключно повноваження державної влади для забезпечення надзору за законністю рішень, прийнятих ОМС базового рівня, та юридичного супроводу їх діяльності, координації роботи територіальних підрозділів ЦОВВ.

Ключові слова: децентралізація; об'єднана територіальна громада; адміністративно-територіальна реформа; субрегіональний рівень; перерозподіл повноважень між органами державної влади і місцевого самоврядування.

Постановка проблеми. Децентралізація і реформа місцевого самоврядування вийшли на етап реформування субрегіонального рівня, на якому важливо переглянути розподіл повноважень між районним і базовим рівнями влади та забезпечити його законодавче закріплення, уникнути дублювання повноважень, забезпечити підвищення якості надання послуг населенню на принципах субсидіарності, сприяти максимальному залученню мешканців територіальних громад до процесів управління розвитком територій. Питання набуває значної актуальності у зв'язку зі складністю політичних процесів, наявністю різних позицій щодо структури майбутньої вертикалі влади та існування районних рад, проблемністю внесення змін до Конституції України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику реформування адміністративно-територіального устрою України (далі – АТУ) та системи організації влади, ефективного розподілу повноважень досліджували такі експерти та вчені, як: В. Заблоцький [1; 9], І. Коліушко [8], О. Врублевський [10], Ю. Ганущак [3], Я. Жаліло [2], В. Паальчук [13] та ін. Ще у 2006 р. І. Коліушко у своїй роботі висловив таку думку: “Після внесення відповідних змін до Конституції України районні державні адміністрації необхідно ліквідувати, оскільки запровадження повноцінного місцевого самоврядування на рівні району

остаточно нівелюватиме доцільність існування даного виду органів виконавчої влади” [8, с. 21]. У свою чергу О. Врублевський зазначив, що “шарahanня політиків в питаннях щодо місцевих державних адміністрацій перебувають в діапазоні від тотального їх підпорядкування (Президентові чи Прем’єру) до їх ліквідації як інституції. Адміністративно-територіальна реформа розглядається не як визначення просторової основи для організації ефективної публічної влади в Україні, а як можливість виступити захисником то “вмираючих сіл”, то “зруйнованих міст” [11, с. 3]. Водночас В. Заблоцький наголошував, що “... значною мірою успіх здійснення процесів реформування місцевого самоврядування, децентралізації, деконцентрації, вирішення всіх питань місцевого значення та забезпечення суттєвого підвищення рівня життя громадян залежить від ефективної взаємодії між представницькою та виконавчою гілками влади. Виходячи з потреби організації в Україні такої влади на місцях, яка здатна забезпечити необхідну єдність виконавчої влади та самостійність органів місцевого самоврядування, ці закони розмежовують повноваження місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування. Однак, розмежування не досить чітке. В обох законах 16 повноважень органів місцевого самоврядування та місцевих державних адміністрацій дублюються повністю і 12 – частково” [1, с. 211].

Зважаючи на складність політичних процесів реформування існуючої системи управління, провідні ідеї реформування влади почали свою практичну реалізацію тільки з 2014 р. після схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування України, прийняття у 2015 р. Закону України “Про добровільне об’єднання територіальних громад”, нормативно-правових актів, спрямованих на втілення децентралізації та перерозподілу повноважень та фінансів між рівнями влади. Разом з тим незацікавленість місцевих еліт у змінах щодо перерозподілу влади, викликала суспільну дискусію та не дала можливості вчасного закріплення основні положень децентралізації в Конституції України.

Сьогодні при дослідженні та пошуку ефективних рішень щодо подальшого розподілу повноважень між рівнями влади слід враховувати публічні заяви нинішніх керівників центральних органів влади та очільників провладних політичних партій. Так, лідер фракції партії “Слуга народу” у Верховній Раді України О. Корнієнко зазначав: “Ідея в тому, що місцеве самоврядування діятиме на двох рівнях – громади та області. На рівні району – ні. І це вже, практично, консенсус усіх течій та груп, які беруть участь у дискусії. На базовому рівні має розгортатися основне життя громади, включно з фінансами та повноваженнями, наданням усіх державних послуг і сервісів” [11].

Питання подальшого існування районних рад напередодні чергових місцевих виборів стояло дуже гостро. Так, у ст. 140 Конституції України зазначено: “Органами місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ та міст, є районні та обласні ради” [7], тому деякі експерти та представники асоціацій органів місцевого самоврядування трактують цю норму як обов’язок, а не як право на обов’язковість створення районних рад. Але, якщо не буде необхідності “представляти спільні інтереси територіальних громад...” шляхом повернення цього права разом з фінансами на базовий рівень – рівень громад або передачі його на обласний рівень, то система управління зможе трансформуватися та створить умови для ефективного управління з базового рівня. Тому за відсутності внесення змін до Конституції України та інших законів, після проведення у 2020 р. виборів до

нових районних рад існують ризики штучного посилення в найближчі роки функцій районних рад та можливість втручання у діяльність новостворених територіальних громад за рахунок перетягування повноважень щодо управління спільним комунальним майном (школи, лікарні, комунальні підприємства) ще мінімум на п'ять років – до наступних чергових місцевих виборів.

Останній рік в експертному та громадському середовищі тривали дебати навколо необхідності подальшого існування районних рад, які торкалися трьох можливих варіантів подальшого розвитку подій. Перший варіант – повна їх ліквідація як таких, що вичерпали ресурс своїх можливих повноважень, другий – збереження цих органів за принципом повсюдності на всіх рівнях влади, третій – збереження виключно на перехідний період – до моменту внесення відповідних змін щодо їх ліквідації у Конституцію України.

На думку Ю. Ганущака, "...Критично важливо, щоб субрегіональний рівень під час реформи став опорою центральної влади в районі, а не інструментом маніпуляції місцевих еліт. Що зараз і відбувається, коли і уряд, і парламентський комітет стали заручниками слабкості президентської вертикалі і в регіонах, і в районах при фінальному затвердженні перспективних планів областей. Перший етап децентралізації та об'єднання громад прогнозовано залишив районні ради без повноважень. Крім одного можливості місцевих і регіональних еліт шантажувати центральну владу з допомогою тиску на голову районної державної адміністрації (РДА) через норму Конституції та закону, яка дозволяє рішенням райради порушити питання про зняття голови райадміністрації. Вимкнення ж на субрегіональному рівні опції районної ради вже на найближчих місцевих виборах дасть змогу збалансувати владу, виключивши прояви феодалізму і диктату місцевих князьків у майбутньому. Ключовим стане державний інтерес" [3].

Разом з тим слід зазначити, що будь-які зміни системи управління потребують ґрунтовного дослідження можливих наслідків перерозподілу владних повноважень та подальшого закріплення відповідних змін у Конституції України. Ґрунтовних аргументів щодо прийняття одного чи іншого із запропонованих варіантів у науковому та експертному середовищі запропоновано не було. Отже, проблема до сих пір залишається не вирішеною.

Метою статті є теоретичне обґрунтування способу ефективного розподілу функцій та повноважень між суб'єктами влади субрегіонального та базового рівня в умовах реформи місцевого самоврядування та адміністративно-територіального устрою з метою повнішого врахування положень Європейської Хартії місцевого самоврядування. Очікується, що це дозволить забезпечити субсидіарність, сприятиме покращенню якості надання послуг мешканцям територій, процесам місцевого економічного розвитку та участі мешканців у процесах управління, спираючись на практичний досвід діяльності суб'єктів влади базового та районного рівнів Коломацького району Харківської області протягом останніх трьох років.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади України [12] на базовому рівні планувалося закріплення забезпечення місцевого економічного розвитку, а також надання власних і делегованих повноважень щодо створення якісних умов для життєдіяльності мешканців громади. На субрегіональному рівні – забезпечення виховання та навчання дітей у школах-інтернатах загального профілю та надання медичних послуг вторинного рівня.

В процесі реалізації реформи управління школами-інтернатами було передано на регіональний рівень. У рамках реалізації реформи медичної галузі послуги первинної та вторинної медицини почали фінансуватися через Національну службу здоров'я України (НСЗУ) відповідно до укладених договорів, в той час як оплата комунальних послуг та утримання приміщень даних закладів залишилися за органами місцевого самоврядування базового рівня.

Проаналізуємо стан реалізації реформи на прикладі створення Коломацької селищної об'єднаної територіальної громади (далі – ОТГ) колишнього Коломацького району Харківської області та її подальшої взаємодії з іншими суб'єктами влади районного рівня.

Так, у 2016 р., до створення Коломацької селищної ОТГ, у структурі апарату Коломацької районної державної адміністрації (далі – РДА) Харківської області було затверджено 13 структурних підрозділів і 7 відділів та секторів із загальною чисельністю 65 одиниць. Також на території району працювала Коломацька районна рада (далі – РР), у структурі якої на той час був створений виконком із загальною чисельністю 12,5 штатних одиниць.

У 2017 р. добровільно утворилася Коломацька селищна ОТГ чисельністю 6,7 тис. мешканців, яка об'єднала всі місцеві ради району за принципом “один район – одна громада”. Після утворення та переходу на прямих взаємовідносини з Державним бюджетом України з 1 січня 2018 р. Коломацька селищна ОТГ забрала на свій рівень більшість повноважень і функцій, які до того реалізовувалися Коломацькою РДА, а саме: управління фінансами, економічним розвитком і торгівлею, соціальним захистом населення, агропромисловим розвитком, містобудуванням, архітектурою та житлово-комунальним господарством територій місцевих рад, управління освітою, культурою та туризмом, цивільним захистом, справами молоді та спорту, адміністративні послуги, послуги з державної реєстрації. На рівні РДА залишилися повноваження, які неможливо було передати у в'язку із законодавчими обмеженнями, а саме ведення Державного реєстру виборців, взаємодія з правоохоронними органами, оборонна, режимно-секретна робота. Мобілізаційна діяльність і забезпечення діяльності Служби у справах дітей, управління економічним розвитком і торгівлею, агропромисловим розвитком, містобудуванням та архітектурою здійснювалися обома структурами у зв'язку з відсутністю чіткого розмежування та бажанням районної влади зберегти свій вплив, хоча фактично вирішенням поточних питань повністю взяв на себе апарат управління Коломацької селищної ОТГ. При цьому Коломацька РР фактично втратила всі свої повноваження та надходження, оскільки в районі не залишилися місцевих рад, які не об'єдналися у громаду. Слід зазначити, що 11 із 26 депутатів Коломацької РР склали свої повноваження як такі, що були обрані депутатами Коломацької селищної ради на перших виборах депутатів та голови в жовтні 2017 р. Штат Коломацької РР з 01.01.2019 р. скоротився до 3 осіб та утримувався за рахунок субвенції з Коломацької селищної ОТГ.

Станом на початок 2020 р. у структурі виконавчого органу Коломацької селищної ОТГ було затверджено 11 відділів і 3 сектори. Загальна кількість штатних одиниць, з урахуванням створення нового підрозділу, складала 61 особу. Разом з тим процес об'єднання громад і передачі значної кількості згаданих вище повноважень із субрегіонального на базовий рівень дозволив покращити показники соціально-економічного розвитку території, наблизити та підвищити якість надання публічних послуг населенню, залучити мешканців до

вирішення стратегічних питань розвитку територій своїх сіл. Доходи загального фонду в розрахунку на 1 мешканця збільшилися на 17 % з 5 940,7 грн у 2018 р. [14] до 6 952,2 грн за підсумками 2019 р. [15]. Коломацька селищна ОТГ поступово покращує показники по рівню дотаційності бюджету (питомої ваги базової/реверсної дотації у доходах). За підсумками 2018 р. громада мала повністю збалансований бюджет, за підсумками діяльності у 2019 р. бюджет громади вже мав 0,8 % реверсної дотації. У 2018–2019 рр. за активної участі мешканців розроблено Стратегію розвитку Коломацької селищної ОТГ, підготовлено інвестиційний паспорт. Протягом цього періоду до місцевого бюджету залучено 7,05 млн грн у вигляді проєктів місцевого розвитку з обласного бюджету, Державного фонду регіонального розвитку, коштів державної субвенції на підтримку розвитку ОТГ.

У 2018 р. Коломацька селищна ОТГ створила Центр первинної медико-санітарної допомоги (ЦПМСД), провела модернізацію ФАПів та медичних амбулаторій, організувала залучення кваліфікованого медичного персоналу. У 2019 р. рада ОТГ ухвалила рішення щодо утримання районної лікарні та забезпечила підготовку закладу до другого етапу медичної реформи, її реорганізацію в Комунальне неприбуткове підприємство (КНП), укладення угоди з Національною службою здоров'я України (НСЗУ). В цей період на території громади було відкрито сучасний Центр надання адміністративних послуг (ЦНАП) з наданням 129 послуг та організацією віддалених робочих місць у двох старостинських округах з чисельністю населення більше 1 тис. осіб у кожному. ЦНАП РДА до цього надавав лише 40 послуг без організації відділених робочих місць, що обумовлювало необхідність їхати до центру району, а за певними видами послуг – до ЦНАП сусіднього Валківського району або обласного центру.

Таким чином, протягом 2018–2019 рр. Коломацька селищна ОТГ забрала на свій рівень всі об'єкти спільної власності сіл, селищ Коломацького району (районну лікарню, районний клуб, всі заклади освіти), не залишивши жодного об'єкта спільної власності територіальних громад в управлінні районної ради.

Разом з тим у структурі апарату Коломацької РДА станом на початок 2020 р., незважаючи на ці зміни, було затверджено 7 структурних підрозділів з чисельністю працівників 46 осіб.

У квітні 2020 р. Кабінет Міністрів України своїм розпорядженням затвердив адміністративні центри та території територіальних громад, які склали основу нового адміністративно-територіального устрою України. У червні 2020 р. Постановою Верховної Ради України було ліквідовано старі райони та затверджено кількість і конфігурації нових. Відповідно до визначених документів новий АТУ складається з 1469 територіальних громад і 136 укрупнених районів. Коломацький район увійшов до складу укрупненого Богодухівського району. Але питання *ефективного розподілу повноважень між базовим та субрегіональним* рівнями влади набуло ще більшої актуальності.

Аналіз досвіду роботи РДА та РР у районах, території яких протягом 2015–2019 рр. були повністю покриті об'єднаними територіальними громадами (ОТГ) або утворені за принципом “один район – одна громада”, продемонстрував, що на першому етапі (півроку-рік) після формування ОТГ – суб'єкта базового рівня нового АТУ, відбувалося повне дублювання діяльності органів управління районного та базового рівня, але до завершення першого року діяльності сформованої ОТГ проходила повна передача повноважень з район-

ного рівня на рівень ОТГ, що значно наблизило надання послуг до мешканців, забезпечило їх включення в процеси управління територіями та обумовило підвищення якості послуг через системне спілкування з представниками місцевої влади.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. В умовах децентралізації та підвищення ролі суб'єктів влади базового рівня, утворення районних рад та надання їм будь-яких повноважень, на нашу думку, є неефективним, несе в перспективі конфлікт інтересів та потребує адаптації до реальних умов. Практика роботи органів державної влади та місцевого самоврядування на територіях районів, які протягом 2015–2020 рр. були повністю покриті ОТГ, на прикладі діяльності суб'єктів влади базового та районного рівнів Коломацького району Харківської області, а також досліджень ефективності передачі повноважень свідчить, що органи місцевого самоврядування базового рівня можуть більш ефективно виконувати повноваження щодо управління майном та фінансами, організації надання публічних послуг, ніж структури районного рівня, робити це більш прозоро та з урахуванням інтересів мешканців відповідних територій. Разом з тим на рівні районів доречно закріпити повноваження державної представницької влади для забезпечення надзору за законністю рішень ОМС базового рівня та юридичного супроводу їх діяльності, координації роботи територіальних підрозділів ЦОВВ.

Подальшого більш детального дослідження потребує питання розмежування повноважень у сфері нагляду за законністю рішень ОМС базового рівня між місцевими державними адміністраціями субрегіонального та обласного рівня.

Список використаних джерел

1. Заблоцький В. Взаємодія держави та місцевого самоврядування України в історичній ретроспективі : монографія. Луганськ : ДЗ "ЛНУ імені Тараса Шевченка", 2013. 324 с. URL: dspace.ltsu.org/bitstream/123456789/1797/1/Zablockiy.pdf (дата звернення: 10.08.2020).
2. Жаліло Я. А., Шевченко О. В., Романова В. В. та ін. Децентралізація влади: порядки денний на середньострокову перспективу. Аналітична доповідь / Національний інститут стратегічних досліджень. Київ, 2019. 192 с. URL: <https://cutt.ly/sfdiSue> (дата звернення: 10.08.2020).
3. Ганущак Ю. І. Чому не потрібні районні ради? Відповіді для уповноважених. *Дзеркало тижня*. 26.05.2020 р. URL: <https://cutt.ly/Af0MZjx> (дата звернення: 10.08.2020).
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення виборчого законодавства : Закон України від 16.07.2020 р. № 807-IX. URL: <https://cutt.ly/vf01cW3> (дата звернення: 10.08.2020).
5. Коломацька районна державна адміністрація Харківської області. URL: <http://kolomatska-rda.kh.gov.ua/> (дата звернення 10.08.2020).
6. Коломацька селищна об'єднана територіальна громада Харківської області. URL: <http://kolomak-rada.gov.ua/> (дата звернення: 10.08.2020).
7. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 10.08.2020).
8. Реформа публічної адміністрації в Україні: Проекти концепції та законів / упоряд. І. Коліушко, В. Тимошук. Київ : Конус-Ю, 2006. 192 с.
9. Заблоцький В. Порівняльний аналіз проектів і концепцій реформування територіальної організації влади та системи місцевого самоврядування в Україні. *Держава та суспільство*. 2013. С. 185–196. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/putp/2013-2/doc/4/07.pdf> (дата звернення: 10.08.2020).
10. Реформування територіального устрою та місцевого самоврядування в Україні: проекти нормативно-правових актів / Інститут громадянського суспільства; упоряд. О. С. Врублевський. Київ, 2009. 80 с.

11. Корнієнко О. Ми в будь-якому випадку вибудуємо з мерами діалог. Не з цими, так з іншими. *Дзеркало тижня*. 26.04.2020 р. URL: <https://cutt.ly/Nf2yjVN> (дата звернення: 10.08.2020).

12. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80> (дата звернення: 10.08.2020).

13. Пальчук В. Реформування районного рівня як необхідна умова децентралізації влади. *Україна: події, факти, коментарі*. 2019. № 5. С. 44–52.

14. Аналіз бюджетів 665 ОТГ за 2018 рік у розрізі областей України (Харківська область) : вебсайт “Децентралізація”. URL: <https://cutt.ly/Nf2XvM7> (дата звернення: 10.08.2020).

15. Окремі показники виконання місцевих бюджетів 17 ОТГ Харківської області за 2019 рік. URL: <https://cutt.ly/Ef2XlnZ> (дата звернення: 10.08.2020).

Barynova D. S.,

*Head of Sector for Research of the Eastern Region in Kharkiv of the Center for Regional Research of the National Institute for Strategic Studies,
Postgraduate Student of Public Management and Administration Department,
SRI “Karazin Business School”, V.N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv
ORCID 0000-0003-0415-8289;*

Nesterenko V. V.,

*Key Advisor of Sector for Research of the Eastern Region in Kharkiv of the Center for Regional Research of the National Institute for Strategic Studies, Kharkiv
ORCID 0000-0002-3150-803X*

REDISTRIBUTION OF FUNCTIONS AND POWERS BETWEEN LOCAL AND SUBREGIONAL LEVELS OF GOVERNANCE WHEN FORMING ENLARGED DISTRICTS

The article covers the issue of effectiveness of the distribution of functions and powers between the subjects of subregional and basic levels of governance in the context of decentralization, local government reform and territorial organization of power in Ukraine. The activity of executive bodies and local governments of the basic and district levels is analyzed using the example of the work of Kolomatskyi village council, Kolomatskyi district council and Kolomatskyi district state administration of Kharkiv region in terms of decentralization practices in 2017-2020. It was concluded that most of the powers and functions that belonged to the subregional level before the reform should be transferred to the basic level of administrative-territorial organization (community level); while at the subregional level, only the power to oversee the legality of decisions taken by local governments of the basic level should be left to provide the legal support of their activities, and coordination of territorial divisions of CEBs.

In April 2020, the Cabinet of Ministers of Ukraine approved with its ordinance the administrative centers and territories of territorial communities, which formed the basis of the new administrative and territorial structure of Ukraine. In June 2020, the Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine liquidated the old districts and approved the number and configurations of the new ones. According to the referred documents, the new administrative and territorial structure consists of 1469 territorial communities and 136 enlarged districts. However, the issue of an effective separation of powers between the basic and subregional levels of governance has become even more relevant.

The question of the continued existence of district councils on the eve of the local elections is very acute. Therefore, in the absence of amendments to the Constitution of Ukraine and other laws, after the elections to the new district councils in 2020, there are risks of an artificial strengthening of district councils in the coming years and the possibility of interference in the activity of the newly formed territorial communities due to ‘pulling-over’ the powers of administering communal property (schools, hospitals, utilities) for at least another five years – until the next local elections.

Keywords: decentralization; amalgamated territorial community; administrative-territorial reform; subregional level; redistribution of powers between public authorities and local self-government.

References

1. Zablotskyi, V. (2013). Vzaiemodiiia derzhavy ta mistsevoho samovriaduvannia Ukrainy v istorychnii retrospektyvi. Luhansk: DZ "LNU imeni Tarasa Shevchenka" URL: dspace.ltsu.org/bitstream/123456789/1797/1/Zablockiy.pdf [in Ukrainian].
2. Zhalilo, Ya.A., Shevchenko, O.V., Romanova, V.V. et al. Detsentralizatsiia vlady: poriadok dennyi na serednostrokovu perspektyvu. Analitychna dopovid. (2019). Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. Kyiv. URL: <https://cutt.ly/sfdiSue> [in Ukrainian].
3. Hanushchak, Yu.I. (2020). Chomu ne potribni raionni rady? Vidpovidi dlia upovnovazhenykh. *Dzerkalo tyzhnia*. 26.05.2020 r. URL: <https://cutt.ly/Af0MZjx> [in Ukrainian].
4. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo vdoskonalennia vyborchoho zakonodavstva: Zakon Ukrainy vid 16.07.2020 r. № 807-IX. (2020). URL: <https://cutt.ly/vf01cW3>.
5. Kolomatska raionna derzhavna administratsiia Kharkivskoi oblasti. URL: <http://kolomatska-rda.kh.gov.ua/> [in Ukrainian].
6. Kolomatska selyshchna obiednana terytorialna hromada Kharkivskoi oblasti. URL: <http://kolomak-rada.gov.ua/> [in Ukrainian].
7. Konstytutsiia Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
8. Reforma publichnoi administratsii v Ukraini: Proekty kontseptsii ta zakoniv. (2006). I. Koliushko, V. Tymoshchuk (Eds.). Kyiv: Konus-lu [in Ukrainian].
9. Zablotskyi, V. (2013). Porivnialnyi analiz proektiv i kontseptsii reformuvannia terytorialnoi orhanizatsii vlady ta systemy mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini. *Derzhavna suspilstvo, 185–196*. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2013-2/doc/4/07.pdf> [in Ukrainian].
10. Reformuvannia terytorialnoho ustroiu ta mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini: proekty normatyvno-pravovykh aktiv. (2009). Instytut hromadianskoho suspilstva. O.S. Vrublevskyi (Ed.). Kyiv [in Ukrainian].
11. Korniienko, O. (2020). My v bud-iakomu vypadku vybuduiemo z meramy dialoh. Ne z tsymy, tak z inshymy. *Dzerkalo tyzhnia*. 26.04.2020 r. URL: <https://cutt.ly/Nf2yjVN> [in Ukrainian].
12. Pro skhvalennia Kontseptsii reformuvannia mistsevoho samovriaduvannia ta terytorialnoi orhanizatsii vlady v Ukraini : rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 01.04.2014 r. № 333-r. (2014). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>.
13. Palchuk, V. (2019). Reformuvannia raionnoho rivnia yak neobkhidna umova detsentralizatsii vlady. *Ukraina: podii, fakty, komentari*, 5, 44–52 [in Ukrainian].
14. Analiz biudzhetyv 665 OTH za 2018 rik u rozrizi oblastei Ukrainy (Kharkivska oblast). *Detsentralizatsiia*. URL: <https://cutt.ly/Nf2XvM7> [in Ukrainian].
15. Okremi pokaznyky vykonannia mistsevykh biudzhetyv 17 OTH Kharkivskoi oblasti za 2019 rik. (2019). URL: <https://cutt.ly/Ef2XlnZ> [in Ukrainian].

Надійшла до редакції 10.10.2020 р.